TALABALARDA KOGNITIV ADASHISHLARNI PEDAGOGIK RESURS SIFATIDA QO'LLASH ORQALI TANQIDIY FIKRLASHNI RIVOJLANTIRISH

Satimova Sevinch Sardorbekovna
Urganch RANCH texnologiya universiteti
"Pedagogika va aniq fanlar" kafedrasi o'qituvchisi
E-mail: satimovasevinch32@gmail.com

ANNOTATSIYA

Ushbu tezis talabalarda kognitiv adashishlarni (cognitive biases) salbiy hodisa emas, balki pedagogik resurs sifatida qo'llash orqali tanqidiy fikrlashni rivojlantirish masalasiga bag'ishlangan. Ishda kognitiv adashishlar (tasdiqlash effekti, langar effekti, ortiqcha ishonch effekti va boshqalar) nazariyasi tahlil qilinib, ularni o'quv jarayoniga maxsus topshiriqlar va reflektiv mashg'ulotlar orqali integratsiya qilish modeli taklif etiladi. Tadqiqotning eksperimental bosqichi hozircha o'tkazilmagan bo'lib, tezis nazariy-konseptual asoslarni va kutilayotgan natijalarni taqdim etadi. Olingan xulosalar bo'lajak mutaxassislarning metakognitiv ongdorligini va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishda amaliy ahamiyatga ega bo'lishi mumkin.

KALIT SO'ZLAR: kognitiv adashishlar, tanqidiy fikrlash, pedagogik resurs, metakognitsiya, bo'lajak mutaxassislar, ta'lim texnologiyalari

ANNOTATION

This thesis addresses the development of critical thinking skills in future specialists through the application of cognitive biases as a pedagogical resource rather than a negative phenomenon to be eliminated. The paper analyzes the theory of cognitive biases (confirmation bias, anchoring bias, overconfidence bias, etc.) and proposes a model for integrating them into the educational process through specially designed tasks and reflective activities. The experimental stage of the study has not yet been conducted; the thesis presents the theoretical-conceptual foundations and expected results. The conclusions may have practical significance for shaping metacognitive awareness and critical thinking skills in future specialists.

KEYWORDS: cognitive biases, critical thinking, pedagogical resource, metacognition, future specialists, educational technologies

АННОТАЦИЯ

Данные тезисы посвящены развитию критического мышления у будущих специалистов посредством использования когнитивных искажений (cognitive biases) не как негативного явления, а как педагогического ресурса. В работе анализируется теория когнитивных искажений (эффект подтверждения, эффект якоря, эффект сверхуверенности и др.) и предлагается модель их интеграции в учебный процесс через специально разработанные задания и рефлексивные упражнения. Экспериментальный этап исследования пока не проведён; тезисы представляют теоретико-концептуальные основы и ожидаемые результаты. Полученные выводы могут иметь практическое значение для формирования метакогнитивной осознанности и навыков критического мышления у будущих специалистов.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: когнитивные искажения, критическое мышление, педагогический ресурс, метапознание, будущие специалисты, образовательные технологии

KIRISH

© 2026 London International Monthly Conference on Multidisciplinary Research and Innovation. All Rights Reserved.

Zamonaviy ta'lim tizimida bo'lajak mutaxassislarning tanqidiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirish dolzarb pedagogik-metodik muammolardan biri hisoblanadi. Inson tafakkurida obyektiv qarorlar qabul qilishga to'sqinlik qiluvchi kognitiv adashishlar (cognitive biases) - masalan, tasdiqlash effekti (confirmation bias), langar effekti (anchoring bias), ortiqcha ishonch effekti (overconfidence bias) va boshqalar - an'anaviy ravishda salbiy hodisa sifatida qaraladi. Biroq bu adashishlarni o'quv jarayonida ongli tahlil predmeti sifatida taqdim etish, talabalarga o'z fikrlash jarayonini kuzatish va tanqidiy baholash imkonini beruvchi samarali pedagogik vositaga aylantirilishi mumkin. Ushbu tezisda kognitiv adashishlarni maxsus ishlab chiqilgan pedagogik topshiriqlar, keys-stadilar va reflektiv mashg'ulotlar orqali o'quv jarayoniga integratsiya qilish g'oyasi asoslanadi, bu esa bo'lajak mutaxassislarda tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qilishi kutilmoqda.

METODLAR (Methods)

Tadqiqotning nazariy-metodologik asosini kognitiv psixologiya (D. Kahneman, A. Tversky) va pedagogik konstruktivizm yondashuvlari tashkil etadi. Tadqiqot ikki bosqichda amalga oshirilishi rejalashtirilgan:

1) nazariy bosqichda kognitiv adashishlar tipologiyasi va ularni pedagogik jarayonga tatbiq etish modeli ishlab chiqiladi;

2) eksperimental bosqichda ishlab chiqilgan metodika bo'lajak mutaxassislar (talabalar) ishtirokida sinov guruhida qo'llanilib, tanqidiy fikrlash darajasini o'lchash uchun test-so'rovnoma (masalan, Kaliforniya tanqidiy fikrlash testi asosida moslashtirilgan diagnostik vosita) va nazorat guruhi bilan qiyosiy tahlil qo'llaniladi. Hozirgi bosqichda tadqiqotning eksperimental qismi hali o'tkazilmagan bo'lib, ushbu tezis metodikaning nazariy-konseptual asoslarini taqdim etadi.

NATIJALAR (Results)

Eksperimental sinov hali o'tkazilmaganligi sababli, ushbu bo'limda kutilayotgan (prognoz qilinayotgan) natijalar nazariy tahlil asosida keltiriladi. Amalga oshiriladigan eksperiment natijasida kognitiv adashishlar bilan ishlash metodikasi qo'llanilgan sinov guruhida talabalarning tanqidiy fikrlash ko'rsatkichlari (dalillarni baholash, alternativ nuqtai nazarlarni ko'rib chiqish, xulosalar asosliligini tekshirish) nazorat guruhiga nisbatan sezilarli o'sishi taxmin qilinadi. Bundan tashqari, talabalarda metakognitiv ongdorlik (o'z fikrlash xatolarini anglash qobiliyati) darajasining oshishi kutilmoqda.

MUHOKAMA (Discussion)

Taklif etilayotgan yondashuv kognitiv adashishlarni "yengish kerak bo'lgan kamchilik" emas, balki tafakkurni chuqur tahlil qilish uchun "pedagogik material" sifatida qayta talqin qilishga asoslanadi. Bu yondashuvning amaliy ahamiyati shundaki, u talabalarni nafaqat nazariy bilim bilan, balki o'z fikrlash jarayonini kuzatish va tuzatish ko'nikmasi bilan qurollantiradi. Kelgusi tadqiqot bosqichida rejalashtirilgan eksperimental sinov ushbu nazariy modelning amaliy samaradorligini tasdiqlash yoki aniqlashtirish imkonini beradi. Tadqiqotning cheklovi sifatida hozirgi bosqichda empirik ma'lumotlarning yo'qligini alohida ta'kidlash lozim, bu esa keyingi bosqichlarda to'ldiriladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

Xorijiy adabiyotlar:

1. Kahneman, D. (2011). *Thinking, Fast and Slow*. New York: Farrar, Straus and Giroux.
2. Maynes, J. (2015). Critical Thinking and Cognitive Bias. *Informal Logic*, 35(2), 183–203. https://dx.doi.org/10.22329/il.v35i2.4187
3. Smith, G., & Peloghitis, J. (2024). Approaching Cognitive Bias in Critical Thinking Instruction. In *Growth Mindset in Language Education*. JALT. https://doi.org/10.37546/JALTPCP2023-39

O'zbekiston manbalari:

© 2026 London International Monthly Conference on Multidisciplinary Research and Innovation. All Rights Reserved.

6. Solijonova, K.M. (2024). O'zbekiston Respublikasi oliy o'quv yurtlarida o'qitish jarayonida tanqidiy fikrlash texnologiyasini qo'llash. *NamDU jurnali*. https://journal.namdu.uz/archive/2024-issue-12/maqola-52338-1731998288/pdf
7. Safarova, R.G. (2023). *Kognitiv pedagogikaga oid nazariy yondashuvlar*: Monografiya. Toshkent: Nizomiy nomidagi TDPU.
8. https://milliytarbiya.uzedu.uz/storage/pdf/qNRJRfC0azKIJTwxTiINQufdssP1FTrgQMcaNSF8.pdf
9. Nematova, N.N. (2023). Oliy ta'lim tizimi talabalarida tanqidiy fikrlashni rivojlantirishning interfaol metodlari. *BuxDPI jurnali*.
10. https://etjournal.buxdpi.uz/index.php/BuxDPI/issue/download/9/192
11. Fayzullayeva, A.S. (2024). Tanqidiy fikrlash ko'nikmasini rivojlantirishda metodik yondashuvlar. https://doi.org/10.5281/zenodo.16736651
12. Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish: olimlar, tadqiqot, adabiyotlar tahlili (2022). *UrDU ilmiy jurnali*. https://api.scienceweb.uz/storage/publication_files/8806/22969/65e498df177ee___OAK-Resp_UrgDU_2022-4-son.pdf

© 2026 London International Monthly Conference on Multidisciplinary Research and Innovation. All Rights Reserved.